

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Anadolu Kültüründe Ölüm Algısı: Sosyolojik ve Folklorik Açıdan İyi ve Kötü Ölüm

Death Perception in Anatolian Culture: Good and Bad Death from Sociological and Folkloric Perspective

Mutlu ÖZGEN^{a*}

^a Öğr. Gör. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, Seçmeli Eğitim Merkezi, İstanbul / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-1174-8319

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 30 Haziran 2024

Kabul tarihi: 8 Ekim 2024

Anahtar Kelimeler:

İyi ölüm,

Kötü ölüm,

Sosyoloji,

Halk Bilimi,

Mezar taşı.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: June 30, 2024

Accepted: October 8, 2024

Keywords:

Good death,

Bad death,

Sociology,

Folklore,

Tombstone.

ÖZ

Bu çalışma, ölümün gerçekleşme biçimlerinin sosyoloji ve halk bilimi üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemektedir. Sosyolojik açıdan ölüm, “iyi ölüm” ve “kötü ölüm” olarak sınıflandırılırken, halk bilimi açısından “sıralı” ve “sırasız” ya da “hayırlı” ve “hayırlı” ölüm olarak tanımlanır. İyi ölüm, kişinin acı çekmeden ve sevdiğiyle vedalaşarak ölmesi olarak kabul edilirken, kötü ölüm, ani ve beklenmedik, acı verici koşullar altında gerçekleşen ölüm olarak kabul edilir. Sıralı ölüm, yaşlıların gençlerden önce ölmesi anlamına gelirken, sırasız ölüm, gençlerin yaşlılardan önce ölmesi anlamına gelir. Anadolu kültüründe ölümün dilsel ve sembolik temsilleri incelenmiş; ölüm, dini ve manevi ifadelerle vurgulanırken, argo ifadeler de ölümün günlük hayattaki yerini yansıtır. Ölüm duyuruları cami minarelerinden okunan salâlarla yapılır, bu süreç yas tutma ritüellerini başlatır ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Mezar taşları, ölümün kalıcı sembolleri olarak, ölen kişinin biyografisini ve ölüm sebebini yansıtır. Bu taşlar, toplumun ölümle ilgili inanç ve değerlerini nesilden nesile aktarır. Ölümün gerçekleşme biçimi bireyler ve aileler için büyük önem taşır; bu nedenle ölümle ilgili ritüeller ve yas tutma süreçleri çalışmanın odak noktalarını oluşturur. Sosyolojik ve halk bilimsel perspektiflerle ölümün toplumsal kabulü ve ritüellerin önemi ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ölümün iyi ya da kötü olarak sınıflandırılması, bu sürecin toplumsal ve bireysel düzeydeki etkilerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Çalışma, ölümün toplumsal kabulünü ve ritüellerin önemini vurgulayarak, toplumsal dayanışma ve bireysel yas süreçlerine dair derinlemesine bir analiz sunmaktadır.

ABSTRACT

This study deeply examines the impacts of modes of death on sociology and folklore. Sociologically, death is classified as “good death” and “bad death,” while in folklore, it is defined as “timely” and “untimely” or “auspicious” and “inauspicious” death. A good death is accepted as dying without suffering and saying goodbye to loved ones, whereas a bad death occurs under sudden, unexpected, and painful conditions. Timely death means the elderly dying before the young, while untimely death means the young dying before the elderly. The linguistic and symbolic representations of death in Anatolian culture are explored; death is emphasized with religious and spiritual expressions, while slang terms reflect its place in daily life. Death announcements are made through the call of salâ from mosque minarets, initiating mourning rituals and strengthening social solidarity. Tombstones, as permanent symbols of death, reflect the biography and cause of death of the deceased. These stones transmit beliefs and values related to death across generations. The manner of death holds great significance for individuals and families; thus, rituals and mourning processes are focal points of the study. Sociological and folkloric perspectives aim to reveal the social acceptance of death and the importance of rituals. Classifying death as good or bad provides an important framework for understanding the impacts of this process on both social and individual levels. The study emphasizes the social acceptance of death and the importance of rituals, offering an in-depth analysis of social solidarity and individual mourning processes.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: mutluozgen@yahoo.com

EXTENDED ABSTRACT

This study explores in depth the sociological and folkloric dimensions of death, examining how society deals with death and its effects on individuals. From a sociological perspective, death can be sudden and ordinary. Sudden deaths are considered unexpected and traumatic, while ordinary deaths usually occur due to old age or long-term illness and are seen as more acceptable. A good death is defined as dying peacefully, without suffering, and having the chance to say goodbye to loved ones. This kind of death allows the individual to spend the last moments of life meaningfully and comfortably. In contrast, a bad death occurs under painful and sudden circumstances, leaving loved ones without closure and causing deep trauma in society. From a folklore perspective, death is divided into “sequential” and “unsequential.” Sequential death, where the old die before the young, is seen as natural and socially acceptable, preserving the traditional societal structure. Unsequential death, where the young die before the old, causes deep social trauma and prolonged mourning processes. The way death occurs leaves lasting traces in the collective memory, transmitted through rituals and symbols. Death rituals are significant cultural elements that express how individuals and societies deal with death. The *salâh* read from mosque minarets inform the community about the deceased’s identity, age, gender, and manner of death. These rituals allow individuals to share their pain, strengthen social solidarity, and facilitate mourning. Traditional and modern tools used to announce death reflect society’s changing dynamics, from newspapers to radio and internet announcements, ensuring social acceptance and sharing of death. *Salâhs* perpetuate the memory of the deceased, transforming mourning into a social experience. Gravestones hold an important place in social memory as permanent representations of death. These stones convey the biography of the deceased and the cause of death, sometimes with poems and short expressions. Gravestones, reflecting societal beliefs and values about death, are passed down from generation to generation. Symbols engraved on tombstones emphasize the nature of death and its impact on society. For example, vehicle figures on tombstones of traffic accident victims or weapon symbols for murder victims show how death is remembered socially and how mourning is shaped. Gravestones embody individual and social dimensions of death, reflecting how society copes with this process. In Anatolian culture, death is enriched with linguistic and symbolic representations. Religious expressions emphasize the spiritual dimension of death, shaping societal perceptions and mourning patterns. Phrases like “the mercy of God” or “drinking the death sherbet”, indicate that death is accepted as part of a divine order. In Alevi culture, expressions like “walking to the right” or “changing one’s underwear” show death as a transition to another dimension. Slang expressions among people reflect that death is part of daily life, humorously expressed to alleviate its impact. Phrases like “He kicked the bucket” or “He went to the village of Tahtalı” trivialize death, enhancing social solidarity. “He has reached his mercy” or “He drank the sherbet of death” In Anatolian folk culture, a “good death” is known as “death in order,” referring to the peaceful passing of the elderly. Society accepts elderly death as inevitable, easing acceptance. Prayers like “bed for three days, earth for the fourth” convey the ideal death scenario, considered auspicious. A good death brings peace to the individual and their loved ones, enabling them to say goodbye and process grief more easily. It reflects the values contributed by the individual to society during their lifetime. Conversely, “bad deaths” profoundly impact society and are categorized in various ways. Terms like “sad death” and “death out of order” describe such deaths. Sudden and unexpected deaths due to natural disasters, traffic accidents, or diseases leave lasting scars in the community’s memory, complicating the grieving process. Gravestones often bear symbols representing these tragic deaths, highlighting society’s emotional reactions and coping mechanisms. Child deaths and deaths at a young age are particularly painful and traumatic. Toys and other items left on children’s graves show society’s sensitivity to such losses, attempting to make sense of the grieving process. Symbols and inscriptions on these graves emphasize that death is not only an individual loss but also a social trauma, shattering societal hopes for the future and resulting in prolonged mourning. Bad deaths include events like suicide, road traffic accidents, natural disasters, epidemics, and assassinations. Suicide, not widely accepted by society, complicates the grieving process. Gravestones of suicide victims usually do not indicate this fact, reflecting societal perceptions. Deaths from traffic accidents and natural disasters, termed “exemplary,” have traumatic effects as individuals die before saying goodbye. Mass deaths from natural disasters leave deep societal traces, remembered through rituals and commemorations. Disasters like earthquakes lead to mass graves and varied commemoration methods. Death rituals and mourning processes significantly shape attitudes towards death in Anatolia. Announcements through mass media platforms like *salâhs*, newspaper announcements, radio, and the internet reflect beliefs and perceptions surrounding death, promoting social solidarity and providing outlets to share pain. Mourning mirrors societal values and beliefs about death, aiding individuals in managing emotional responses and finding meaning in their losses. Death is a significant aspect of human life, impacting individuals and societies in various ways. Perceptions of death as good or bad are influenced by social values and beliefs. A good death is seen as a peaceful passing without suffering, while a bad death is sudden and painful. Death rituals and mourning practices foster social unity and provide spiritual solace. Linguistic and symbolic representations of death offer insights into these rituals, emphasizing societal acceptance of death and related practices. Death is not just an individual experience but a social event given meaning through rituals and customs, shaping understanding and coping mechanisms. Acceptance of death, as outlined in the Qur’anic verse “Every living thing will taste death,” influences attitudes and responses towards death among individuals and societies. Overall, this study sheds light on the sociological and folkloric dimensions of death, emphasizing social acceptance, rituals, and mourning practices.

Giriş

Biyolojik bir gerçeklik olması yanı sıra toplumsal bir olgu olan ölüm, Türkler için hayatın doğal bir parçası olarak görülmektedir. İslamiyet ile değişime uğrayan ölüm etrafındaki ritüeller, Türkiye'nin farklı bölgelerinde bir takım değişikliğe uğrasa da ritüeller hemen hemen aynıdır. Cenaze hazırlığı, cenaze namazı, defin, taziye, yas dönemi gibi evrelerden oluşan ölümle ilgili bu ritüeller hem dini inanışlar hem de yerel adetlerle şekillenmektedir. Türkiye'de cenazeye katılmak, merhumun yakınlarına destek olmak ve toplumsal dayanışmayı göstermek açısından büyük bir öneme sahiptir. Ölüm etrafındaki ritüeller "bireyin toplumsal statü ve rollerini" (Avcı, 2021, s. 1493) değiştirmektedir. Hem bireysel hem de karşılıklı etkileşimle grup bilinci ve toplumsal kimlikte çeşitli gelişmelere sebep olmaktadır.

Bu çalışma, ölümün gerçekleşme biçimlerinin sosyoloji ve halk bilimi üzerindeki yansımalarını ele alarak, bu sürecin toplumsal ve kültürel boyutlarını incelemektedir. Sosyolojide ölüm, ani ya da olağan şekilde gerçekleşebilir. Ani ölümler genellikle beklenmedik ve travmatik olarak kabul edilirken, olağan ölümler yaşlılık ya da uzun süreli hastalıkların sonucu olarak görülür. Sosyolojik perspektiften, ölümün gerçekleşme şekli, "iyi ölüm" ve "kötü ölüm" olarak sınıflandırılır. İyi ölüm, genellikle kişinin acı çekmeden ve sevdikleriyle vedalaşarak ölmesi olarak tanımlanırken, kötü ölüm, ani ve beklenmedik bir şekilde, acı verici koşullar altında gerçekleşen ölüm olarak kabul edilir. Halk bilimi açısından ise ölüm, "sıralı" ve "sırasız" ya da "hayırlı" ve "hayıflı" ölüm olarak tanımlanır. Sıralı ölüm, yaşlıların gençlerden önce ölmesi olarak kabul edilirken, sırasız ölüm, gençlerin yaşlılardan önce ölmesi anlamına gelir. Hayırlı ölüm, kişinin huzurlu bir şekilde ölmesi olarak görülürken, hayıflı ölüm, kişinin acı çekerek veya beklenmedik bir şekilde ölmesi olarak tanımlanır. Bu tanımlar, ölümün bireysel ve toplumsal boyutlarını anlamak için önemli ipuçları sunar. Ölümün toplumsal boyutu, ölüm ritüelleri ve yas tutma süreçlerinde açıkça görülür. Ölümün duyurulması, cami minarelerinden okunan Salâ, gazete ilanları, radyo ve internet gibi kitle iletişim araçları ile yapılır. Bu duyurular, ölen kişinin kimliği, cinsiyeti, yaşı ve ölüm şekli gibi bilgileri içerir ve toplumsal hafızada yer eder. Ölümün toplumsal olarak kabulü ve paylaşımı, yas tutma ritüelleri aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu ritüeller, toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve bireylerin acılarını paylaşmalarına olanak tanır. Mezar taşları, ölümün kalıcı bir şekilde dile getirildiği önemli sembollerdir. Bu taşlar, ölen kişinin biyografisini ve ölüm sebebini bazen bir şiirle, bazen de bir kelime ile ifade eder. Mezar taşı kitabelerinde, ölenin kimliği, doğum ve ölüm tarihleri, bazen de ölüm sebebi belirtilir. Bu kitabeler, toplumun ölümle ilgili inanç ve değerlerini yansıtır ve ölümün mahrem detaylarını nesilden nesile aktarır. Ölümün gerçekleşme biçimi, bireyler ve aileler için büyük bir öneme sahiptir. Ölümün şekli, bireyin yaşamının son anlarını nasıl geçirdiğini, sevdikleriyle vedalaşıp vedalaşmadığını belirler. Bu nedenle, ölümün bireysel ve toplumsal boyutları, ölümle ilgili ritüeller ve yas tutma süreçleri, bu çalışmanın odak noktalarını oluşturur.

Çalışma, sosyolojik ve halk bilimsel perspektiflerden hareketle, ölümün toplumsal kabulünü ve bu süreçteki ritüellerin önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada, sosyolojide "iyi" ve "kötü" ölüm olarak adlandırılan; halkın söylem ve belleğinde ise "hayıflı", "zamansız", "sıralı" ve "sırasız" ölüm biçimlerine yer verilmiştir. Ölümün toplumsal yönünü oluşturan, ölen kişinin isminin ve cinsiyetinin vurgulandığı dini ve seküler ritüellerle duyurulan ölüm ilanları incelenmiştir. Örnekler arasında cami minarelerinden okunan Salâ, gazete, televizyon, radyo ve internet gibi kitle iletişim araçları ile verilen ölüm ilanları bulunmaktadır. Ayrıca, mezar taşlarında yer alan kitabelerde ölümün nasıl kalıcı bir şekilde dile getirildiği de ele alınmıştır. Ölüm olayının iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesinden önce yaşanan süreçlerin incelenmesi önemlidir.

Anadolu Kültüründe Ölümün Dilsel ve Sembolik Temsilleri

Anadolu’da ölüm kavramının farklı ifadelerle dile getirilmesi, toplumsal ve kültürel bağlamın ölüm algısındaki rolünü açıkça ortaya koymaktadır. “Vefat etmek” gibi dini ifadeler, ölümün manevi boyutunu ön plana çıkarır. Aynı zamanda bu ifadeler, dini inançların bir yansıması olarak ölen kişiye ve çevresine gösterilen saygının, duygusal bağların nasıl şekillendiğini ölüm konusundaki toplumsal duyarlılığı vurgular. Örneğin, “Rahmeti rahmana kavuştu” veya “İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi raciun”¹ “Ecel şerbetini içti”, “Vadesi bu kadarmış”, “Sizlere ömür”, “Kandildeki yağ bitti”, “Hayatın öte yakasına geçti” gibi dini içerikli deyimler, ölümün kaçınılmazlığını ve bu sürecin ilahi bir düzenin parçası olarak kabulünü yansıtır. Şehitlik kavramı ise hem milli hem de dini değerlerle derinlemesine bağlantılıdır. “Vatan sağ olsun”, “Şahadetin mübarek olsun yiğidim” gibi ifadelerle bu bağlantı pekiştirilir. Öte yandan, Alevi kültüründeki “hakka yürümek” “don değiştirmek”, “kırklara karışmak” veya “sır olmak” gibi ifadeler, ölümün bir son değil, başka bir boyuta geçiş olarak algılandığını gösterir. Bu ifadeler, ölümün metafiziksel boyutunu ve devam eden bir sürecin parçası olduğunu vurgular. Halk arasında kullanılan argo ifadeler ise, ölümün günlük hayattaki yerini ve insanların bu kaçınılmaz olguyla nasıl başa çıktığını gösterir. “Nalları dikti”, “İmamın kayığına bindi”, “mortu çekti” veya “Tahtalı köye gitti” gibi ifadeler, ölümün sıradanlaştırılması ve mizahi bir dille ifade edilmesi yoluyla, toplumun bu olguyu hafifletme çabasını yansıtır.

Ölüm kavramının farklı kültürel ve dilsel temsilleri; toplumsal, dini ve kişisel perspektiflerin bir yansımasıdır. Ölümün nazik, manevi, milli ve argo dillerle ifade edilmesi, toplumsal değerlerin ve inançların bu süreç üzerindeki etkisini ortaya koyar. Bu bağlamda, dilin ölüm olgusuna yüklenen anlamları deşifre etmedeki rolü, toplumsal ve kültürel kimliklerin anlaşılmasında önemli bir araçtır.

Anadolu’da Ölüm Olayının Duyurulma Biçimleri

Anadolu’da ölüm nedeninin halk tarafından yorumlanma ve sorgulanma süreci ölen kişinin kimliğinin açıklandığı ölüm duyurusu ile başlar. Yaşanan ölümün niteliği, yani iyi mi, kötü mü, sıralı mı, sırasız mı, hayırlı mı yoksa hayıflı mı olduğu bu duyuruyla birlikte halk tarafından değerlendirilir.

Sedat Veyis Örnek’e göre Anadolu’da ölüm olayının duyurulması genellikle aşağıda belirtilen biçimlerde yapılmaktadır:

1. Komşular tarafından
2. Camilerde sela verdirerek
3. Belediye ya da muhtarlık hoparlöründen anons ettirmek
4. Telefon edilerek, telgraf çekilerek
5. Radyo ve televizyondan yararlanarak (1977, s. 213).

Ölüm Olayının Komşular Tarafından Duyurulması: Ölüm olayının en alışılmış duyurulma şekli, cami minarelerinden okunan sela yoluyla olsa da sela öncesinde ölümün gerçekleşmesinden itibaren ölü evinden yükselen ağıtlar ve bağırsularla yakındaki komşular acı veren gerçeklikle yüzleşir ve paylaşma isteği duyarlar. Komşular, ölü evine toplanarak ölenin yakınlarının acılarına ortak olmaya, onları teselli etmeye ve cenazenin duyurulması ile defin için hazırlık yapmaya yardımcı olurlar. Sedat Veyis Örnek’e göre Anadolu’da ölüm olayının duyurulmasının en doğal biçimi, ölenin geride bıraktıklarının ağlamalarıyla olmaktadır: “Olayı

¹ “Bizim bütün varlığımız Allah’ındır ve biz ancak O’na dönüyoruz” (Bakara 2/156) (URL-1).

duyan komşular, ölü evine toplanarak ölenin yakınlarının acılarına ortak olmaya, onları avutmaya ve ilk hazırlıkları yapmaya yardımcı olurlar. Bu arada komşular, ölü sahibi acısıyla uğraşırken gerekli yerlere olayı haber verirler” (1977, s. 213).

Sela ile Duyurulması: Anadolu’da ölüm haberi en yaygın olarak cami minarelerinden okunan selalarla duyurulur. Ölümün söz ve dua ile topluma duyurulduğu selada, ölen kişinin ismi zikredildikten sonra ikamet ettiği mahalle ve mensubu olduğu ailenin ve akrabalarının isimleri belirtilir. Sela, cenazenin kalkacağı cami, namaz vakti ve defin edileceği mezarlık bilgilerini içerecek şekilde detaylandırılır: “Selayı duyan kimse, birinin öldüğünü anlayarak ölenin kimliğini soruşturur.” (Örnek, 1977, s. 213). Ancak, ölüm nedeni, yaşı ve nerede öldüğü gibi özel durumlara ise aile mahremiyetini koruma düşüncesiyle, sela esnasında değinilmez.

Eğer vefat eden kadınsa, kadının ölüm haberinin erkekler üzerinden verilmesi konusunda geleneksel değer yargıları ve kalıp davranışlar belirleyici olmaktadır. Bölgeden bölgeye değişmekle birlikte Anadolu’nun pek çok yerinde uygulamaya riayet edilmektedir. Camilerinden okunan kadın selalarında, merhumenin bilgileri, en yakın sosyal çevresinde, ailesinde en bilinen en az bir ya da birkaç erkek üzerinden verilmektedir: “Merhum İbrahim Toplu’nun eşi, merhum Ömer Sancak’ın kızı Şaziye Toplu Vefat Etmiştir. Cenazesi öğle namazına müteakiben İstanbul Ataköy’den kaldırılacaktır” (Yılmaz, 2017, s. 321).

Ölüm haberinin duyurulmasında hem dini hem de toplumsal bir işlevi olan cenaze selasının kapsamı, sınırı, nasıl verileceği, hangi bilgilerin paylaşılacağına dair hususlar, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ilgili mevzuatında da açıkça belirtilmiştir: “Ancak, bazı cenazeler için uzun veya kısa övücü sözler de ilave edilerek yurttaşlar arasında ayırım yapılması uygun değildir. Bu itibarla; cenaze için salâ verildikten sonra ölen kişinin kimliğinin duyurulmasının âdet olduğu yerlerde, vefat edenin adı, soyadı ve memleketinin söylenmesi ile yetinilecek, övgü amacıyla da olsa vatandaşlar arasında ekonomik ve sosyal yönden bir ayırım yapıldığını çağrıştıracak sözler kullanılmayacaktır.” (URL-2).

Selanın bir diğer önemli işlevi de ölen kişinin kimliğinin yanında, ölüm nedeni ile ilgili halk arasında sorgulama sürecini başlatmış olmasıdır. Mahallede ya da çarşıda cami minaresinden yükselen sela sesi, ölümü haberdar ederken, selanın sonunda verilen ölenin künyesi ölümün halk arasındaki sorgulanma sürecinin de başlangıcını oluşturur. Ölen kişinin kimlik bilgilerinin ardından ölümün iyi ya da kötü ölüm olup olmadığı sorgulanmaya başlar. Öncelikle ölen kişinin genç mi yaşlı mı olduğu sorusuna cevap aranır. Genç yaşta vefat ettiyse, bu durum sırasız ölüm olarak kabul edilir ve ardından ölüm sebebi sorgulanır. Eğer ölüm, kaza ya da amansız bir hastalık sonucu gerçekleşmişse, bu durum halkın belleğinde hayıflı ölüm olarak yer eder.

Tellal Bağırma / Belediye Hoparlöründen Anons Ettirmek: Halk arasında ölüm haberini getiren ya da duyuranlar için “kara haber getiren” ifadesi kullanılmaktadır. Geçmişte şehirlerde, tellal bağırmanın yaygın olduğu dönemlerde ölüm haberleri de tellallar aracılığıyla yapılmıştır. Ücret karşılığı çalışan tellalların yanı sıra *Belediye tellalları* (Özgen, 2020, s. 124) tıpkı ücretli tellallar gibi mahalle aralarında, şehrin merkezi yerlerinde, çarşı ve pazar gibi alanlarda dolaşarak ölen kişinin kimliği, defin yeri ve cenazenin kalkacağı cami hakkında halkı bilgilendirmiştir. Kasaba ve köylerde de benzer şekilde tellal aracılığıyla ölüm olayı duyurulmuştur. Ancak günümüzde, tellal tutma gibi geleneksel haberleşme yöntemlerinin yerini belediye anonsları almıştır. Ayrıca belediye hoparlörleri aracılığıyla da ölüm olayı ve ölenin kimliği halka duyurulur. Ancak bu duyurma işi daha çok zenginler, “itibarlılar” ve tanınmış kimseler için yapılmaktadır (Örnek, 1971, s. 41).

Kitle İletişim Araçlarıyla Ölüm Olayının Duyurulması: Selalar, gazete ve televizyon ilanları, çekilen telgraflar ve edilen telefonlar gibi kitle iletişim araçlarıyla yapılan ölüm

duyurularının ortak özelliği, sadece ölüm haberinin iletilmesi ve ölen kişinin kimliğinin paylaşılmasıdır. Ölüm olayının duyurulmasında teknoloji olanaklarından yararlanılsa da ölüm nedeni gibi mahrem konuların ihlal edilmemesine özen gösterilmiştir. Geleneksel usuller, ölümün iyi ya da kötü olduğuna dair bilgilerin paylaşılmaması konusunda belirleyici olmuştur. Toplumda ölümün mahrem bir durum olarak kabul edilmesi, sözlü veya yazılı şekilde yapılan ölüm ilanlarında, vefat eden kişinin ölüm sebebi ile ilgili bilgi paylaşım kararının ailesine bırakılmasına yol açmıştır.

Gazete İlanları: Gazete ilanları, ölüm ilanlarının önemli bir bileşenini oluşturur. Ölüm mahremiyetinin korunması amacı, yalnızca sela uygulamalarında değil, gazetelerde yayımlanan ölüm ilanlarında da titizlikle gözetilmektedir. Bu bağlamda, merhum veya merhumenin ölüm nedeni gibi özel bilgilerin kamuoyu ile paylaşımı, tamamen ailenin tercihine bırakılmaktadır. Gazetelere verilen ölüm ilanlarının boyutu, merhumun toplumsal statüsü ve zenginliği gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. (Foto.1). Bu ilanlar hem ölen kişinin yakınları hem de çalıştığı kurumlar tarafından verilebilmektedir. Bu durumu Sedat Veyis Örnek şu cümlelerle özetlemektedir: Gazetelere ilan vermek yoluyla olayı duyurma daha çok büyük kentlerde görülmektedir. Gerek büyük kentlerdeki nüfus yoğunluğu gerekse ölüm ilanı vermenin giderek bir çeşit “moda olması” bu tür duyurmayı yaygın bir duruma getirmiştir. Ölenin zenginliği, toplum içindeki yeri vb. gazetelere verilen ilanların büyüklüğünü, küçüklüğünü belirlemektedir. Bu ilanlar ölenin yakınları tarafından verildiği gibi, ölenin çalıştığı kurumlar tarafından da verilmektedir” (Örnek, 1971, s. 41).

Telefon ve Yıldırım Telgraf Yoluyla Ölüm Haberinin Bildirilmesi: Teknolojik gelişmeler, ölüm haberlerinin uzak mesafedeki yakınlarla iletilme şeklini dönüştürmüştür. Bir dönem, ölüm haberini iletmek için “yıldırım telgraf çekmek” yöntemi tercih edilmiştir. Yıldırım telgraf ve telefonla haber verilmesinde kullanılan dil ve üslup; “babam/annen çok hasta, acilen gel”, “annen ağırlaştı, gelmen iyi olur” gibi ifadelerle sınırlı kalmış, doğrudan ölüm haberi verilmemiş, yalnızca mevcut durum karşı tarafa bildirilmiştir. Zamanla, telefonun hayatımıza girmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte, ölüm haberleri telefon aracılığıyla bildirilmeye başlanmıştır. Uzak akrabalara ölüm haberi telefonla verilirken, “doğrudan ‘öldü’ demek yerine “hastalandı” demek tercih edilmiştir (Artun, 2015, s. 234).

Televizyon-Radyo Haberleri: Günümüzde gazeteler, televizyonlar ve internet gibi kitle iletişim araçları, özellikle politikacılar, sanatçılar, iş dünyasından önemli şahsiyetler ve popüler figürlerin ölümlerini yalnızca “ilan” niteliğinde değil, aynı zamanda haber değeri taşıyan olaylar olarak değerlendirmektedir. Bu ölümler, sahip oldukları statü ve toplumdaki tanınırlıkları nedeniyle yüksek reyting potansiyeline sahip olup, medya organları tarafından büyük bir ilgiyle takip edilmektedir. Toplumla mal olmuş bu kişilerle ilgili gelişmeler, radyo ve televizyonlar için hem haber hem de reyting değeri taşımakta, ana haber bültenlerinde “Son Dakika”, “Sıcak Gelişme” veya “Flaş Haber” başlıklarıyla sunularak izleyicinin ilgisi artırılmaktadır. Ünlülerin ölümleri, basın ve medya dünyasında önemli bir haber niteliği taşıırken, “Nasıl Yaşarsanız Öyle Ölürsünüz” sözünü hatırlatarak kamuoyuna aktarılmaktadır. Bu bağlamda, ünlülerin ölüm haberlerini diğer ölümlerden ayıran temel özellik, ölüm sebeplerinin de kamuoyuyla paylaşılmasıdır. Ölüm ilanları, toplumsal gerçeklik ve medyanın ilgisi doğrultusunda şekillenmektedir (Foto 2-3).

İnternet ve Sosyal Medya Üzerinden Ölüm Haberinin Paylaşılması: Günümüzde internetin hayatımızın ayrılmaz bir parçası hâline gelmesiyle birlikte, ünlü kişilerin hayatlarına duyulan ilginin artması, olumlu ya da olumsuz tüm haberlerin yoğun yorumlar almasına neden olmaktadır. Ünlülerin evlenme, boşanma gibi özel hayatlarına ilişkin haberler eleştirel yorumlarla karşılanırken, ölüm haberlerinde ise “ölen kişinin arkasından konuşulmaz” inancı hâkimdir ve yorumlar genellikle başsağlığı mesajlarıyla sınırlı kalmaktadır. Bu durum, ölen

kişinin her şeyden önce bir insan olduğunun unutulmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, sosyal medya platformlarında da bu tür uygulamaların yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. Özellikle gurbette yaşayanlar, memleket özlemlerini köy, kasaba ve şehirlerine ait sosyal medya hesapları aracılığıyla gidermekte ve bu hesaplar üzerinden memleketlerindeki gelişmeleri takip etme imkânı bulmaktadır. Bu hesaplar aracılığıyla memleketteki ölüm haberleri paylaşılmakta ve cenaze süreçleri hakkında bilgi verilmektedir. Geçmişte, gurbette yaşayanlar mektup ve telefon aracılığıyla öğrenmeye çalıştıkları “memlekette ölen yiten hasta var mı?” sorusunun cevabını artık sosyal medya paylaşımları üzerinden almaktadır. Son yıllarda hızla yayılan bir diğer trend ise, hastane odasında veya evde ölüm döşeğindeki kişinin fotoğraflarının “dua isteği ile” paylaşılmasıdır. Vefat eden kişinin ölüm döşeğindeki hâli, yakınları tarafından selfie çekilerek, “annemiz/babamız hakkın rahmetine kavuştu” şeklinde duyurulmakta ve bu paylaşımlar aracılığıyla ölümlerine dua istenmektedir. Ancak bu uygulama, ölümün mahremiyeti ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir.

Ölüm Biçiminin Sorgulanma ve Yorumlanma Süreci

Ölüm olayının duyurulmasının ardından, ölümün gerçekleşme süreci ön plana çıkmaktadır. Bu süreçte, selalar, belediye anonsları, tellal bağırtmaları ve gazetelerde yayımlanan ölüm ilanları dikkat çeker. Bu duyurular, genellikle yalnızca vefat eden kişinin ölüm haberini paylaşır. Ölümle ilgili “iyi/kötü, sıralı/sırasız” gibi toplumsal tutumlar ve yorumlar, cenaze törenleri ve ölüm sonrası süreçlerde daha belirgin hâle gelir. Van Genep, ölüm ritüellerinin toplumsal ve kültürel bağlamda ne kadar önemli olduğunu vurgular. Ona göre, “geçiş ritleri arasında en dramatik olanı, ölüm ritüelleridir” (Genep, 1981, s. 18). Bu ritüeller, ölümün toplumsal kabulünü ve paylaşımını sağlamada kritik bir rol oynar. İyi bir ölüm, genellikle acısız, kimseye yük olmayan ve dini ritüellerle uyumlu bir şekilde gerçekleşen ölüm olarak tanımlanır. Bu tanım, aynı zamanda toplumun ölüme bakış açısını ve ölüm karşısındaki beklentilerini de yansıtır. “Kolektif ölüm biçimleri, salgın hastalıklar, doğal felaketler ve savaşlar gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkar” (Thomas, 1991, s. 11).

Sosyolog Allan Kellehear, ölmenin sosyal tarihini inceleyen çalışmalarında, ölümün toplumsal yönlerini ve toplum içinde nasıl anlamlandırıldığını detaylı bir şekilde ele alır. Kellehear’a göre, nasıl yaşadığımız kadar nasıl öldüğümüz de önemlidir. Ölme biçimleri, toplumun kolektif hafızasını ve yaşamını doğrudan etkiler. İyi ve kötü kavramları üzerinden, ölümün toplumsal boyutuna ve işlevine vurgu yapar. İyi ölümün yapıcı ve onarıcı özellikleri üzerinde dururken, kötü ölümün korkutucu, iz bırakıcı ve toplumun hafızasını nasıl şekillendirdiğine dikkat çeker (Kellehear, 2007, s. 143). Bu bağlamda, ölümün sadece biyolojik bir son değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olgu olduğunu ortaya koyar. “Ölümü sosyolojik bağlamıyla ele almak demek, aynı zamanda onu dinsel alandan çıkartarak doğrudan toplumsal bağlamın merkezine koymak demektir” (Sağır, 2014, s. 93). Ölüm bireysel olarak tecrübe edilen bir gerçeklik olsa da ölüm olayının duyurulması ve ölüm olayının yaratmış olduğu etki toplumsaldır.

Anadolu Halk Kültüründe İyi Ölüm Biçimleri

Allan Kellehear’ın çalışmaları, ölüm kavramının kültürel bağlamda nasıl ele alındığını ve toplumların bu sürece nasıl anlam yüklediğini analiz etmektedir. Kellehear’e göre, iyi ölüm, toplumun beklentilerini karşılayarak ölümü olabildiğince olumlu ve anlamlı bir sürece dönüştürmeyi amaçlar. Bu süreçte, toplumun ölüm ve ölme üzerine yaptığı ahlaki değerlendirmeler önemli bir rol oynar (Kellehear, 2012, s. 142). İyi ölüm kavramı, toplumun ahlaki değerleri ve ölümle ilgili beklentileri doğrultusunda idealize edilmiş bir ölüm biçimi olarak tanımlanır. Kellehear’ın iyi ve kötü ölüm kavramlarını sosyolojik perspektiften ele alması, Anadolu halk kültüründe iyi ölümün “Sıralı ölüm”, kötü ölümün ise “Zamansız / Hayıflı

ölüm” olarak adlandırılmasıyla örtüşmektedir. Anadolu insanı, hayırlı ve sağlıklı bir ömür dileğinin yanı sıra, ölümün de hayırlısını nasip etmesi için Allah’a dua etmiştir. Anadolu’da iyi ölüm kavramı, genellikle belli bir yaşın üzerinde, hayatı tecrübe etmiş yaşlı bireylerin ölümü için kullanılan “sıralı ölüm” kavramıyla ifade edilir. Sıralı ölüm, toplum tarafından olağan karşılanan ve kolay kabullenilen bir durum olup, genellikle fazla acı çekirtmeyen, hayırlı bir ölüm olarak kabul edilir. Yaşlı bireylerin ölümü, “Ölenin yaşı da epeyce vardı, ileri yaştaydı zaten” gibi ifadelerle toplum tarafından normal karşılanır ve iyi ölüm olarak görülür. Orta Anadolu’da sıralı ölüm, halk arasında “Keşik” olarak adlandırılmaktadır. “Keşik, Sivas’ta da olduğu gibi, Orta Anadolu ve diğer bazı yörelerimizde sıra, nöbet anlamına gelir. Halk, ölümün herkes için kaçınılmaz oluşunu, sıranın da bir gün, her insana geleceği düşüncesi ile ölüm yerine keşik sözcüğünü kullanmıştır. Keşiğini savmak, sırasını savmak, ölmek anlamında kullanılan bir ifadedir” (Üçer, 2001, s. 507).

Bu tespitlerden hareketle Anadolu’da sela okunurken halk arasında sıkça kullanılan, “Sırası / günü gelen teker teker gidiyor” sözünün kökeni keşikten gelmektedir. Yaşanan sıralı ölümle ilgili olarak halk arasında; “Ölüm de bir nimet, ya çok çekseydi.”, “Allah çok çekirtmedi. Kimseye yük olmadı.”, “Artık acıları sonsuza dek dindi.”, “Namazını kılariken öldü”, “Gece yatağında abdestli olarak öldü”, “Allah’ın sevdiği kuluymuş ki şu mübarek günlerde (Üç aylar, Kandil, Ramazan, Bayram) toprağına kavuştu.” şeklindeki ifadeler, ölümün “iyi ve temiz ölüm” olarak yorumlanmasına neden olur. Bu tür yorumlar, genellikle cenaze törenlerinde ve defin olayından sonra ölü yakınlarının daha fazla üzülmemesi amacıyla halk arasında manevi teselli olarak sıklıkla dile getirilir. Anadolu’da yaşlanan bireyler, Allah’a dua ederken önce sağlık, ardından hayırlı ve sıralı ölüm istemektedir. “Allah sıralı ölüm versin” duası, aynı zamanda “Allah kimseye evlat acısı vermesin” anlamında kullanılır ve özellikle ebeveynler tarafından sıkça dile getirilir.

Üç Gün Yatak Dördüncü Gün Toprak: Anadolu’da halk arasında “ideal ölüm” olarak kabul edilen ve yaygın şekilde kullanılan “Üç Gün Yatak Dördüncü Gün Toprak” duası, Kellehear’ın tanımladığı iyi ölüm örneklerinden biridir. Bu dua, ileri yaştaki bireylerin hayatlarını hayırlı bir şekilde tamamlamak için; “kimsenin eline kalmadan, kimseye yük olmadan, kimseyi bıktırmadan, oğlum kızım dedirtmeden, kapılardan baktırmadan üç gün yatak dördüncü gün toprakla emanetini al Yarabbi!” şeklinde ifade edilir.

Ünlü tarihçi İbrahim Hakkı Konyalı, bir söyleşide Allah’tan istediği ideal ölümü, rahmetli annesinin duasından örnek vererek anlatmıştır. Konyalı’nın ifadesi şöyledir: “Efendim, rahmetli anacığım derdi ki: Üç gün yatak, dördüncü gün toprak! Onun duasını Allah kabul etti. Ben de rahmetli anamın duasını kendim için ediyorum. Cenabı Hak duamı kabul etsin. İnsan eti ağırdır. El ayak muhtacı kalmadan, ona buna yük olmadan, üç gün yatak, dördüncü gün toprakta olmak istiyorum! Ben hayrımı hasenatımı yaptım. Fatıha’dan başka bir şey beklemiyorum. Ölmekten korkmuyorum. Kabre girip de toprağına uzanınca, sanki bir asırlık yorgunluktan kurtulup dinlenecekmişim gibi geliyor. Doksan iki yaşındayım. Rahmet-i Rahman denizinin kenarındayım. Kandilde yağ bitmek üzere! Cenabı Hakkın rahmetine ve Hazreti Peygamberin şefaatine güveniyorum” (Özdamar, 1997, s. 14). İbrahim Hakkı Konyalı, bu röportajını verdikten üç yıl sonra, 20 Ağustos 1984’te, bir kitap çalışması için gittiği Akşehir’de, belediye başkanının makam odasında otururken, duasına uygun şekilde, kimseye yük olmadan ve üç gün bile yatakta kalmadan vefat etmiştir. Kellehear’ın sosyolojik bakış açısıyla, Konyalı “iyi bir ölümle” ruhunu teslim etmiştir.

Allah İki İyilikten Birini Versin: Anadolu’da sıkça yapılan ve derin bir manevi anlam taşıyan dualardan biri “Allah İki İyilikten Birini Versin” şeklindedir. Bu dua, özellikle ağır bakım gerektiren hastalar için yapılır ve ölümün de bir iyilik olarak kabul edilebileceğini ifade

eder. Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde, bu ifade “ağır hasta ya ölsün kurtulsun ya iyi olsun” anlamında kullanılan bir söz olarak tanımlanmıştır (URL-3).

Halk arasında yaygın olarak kullanılan “Allah’ın gücüne gitmesin de çok çekmesin, çektirmesin Allah iki rahmetinden birini versin” şeklindeki dualar, Anadolu insanının yaşamın her aşamasında olduğu gibi, ölüm anında da Allah’a hayırlı bir son için dua ettiklerini gösterir. Bu tür dualar, ölümün korkulan bir durum olmadığı, aksine hayırlı bir kapı olduğu gerçeğini ortaya koyar ve ölümün bir nimet ve nasip işi olduğunu vurgular. Bu bağlamda, Hz. Peygamber Efendimiz (asm) şöyle buyurur: “Sizden hiç kimse, maruz kaldığı bir zarar sebebiyle, ölümü temenni etmesin. Mutlaka onu yapmak mecburiyeti hissederse, bari şöyle söylesin: ‘Rabbim! Hakkımda hayat hayırlı ise yaşat. Ölüm hayırlı ise canımı al’ (Buhari, Merda, 19). Eğer bu dua, ağır hastalıklardan muzdarip bir kişi için yapılırsa, ‘Allah’ım! Bu hastamız hakkında hayat hayırlı ise yaşat. Ölüm hayırlı ise canımı al’ şeklinde ifade edilir” (URL-4). Bu dualar, ölümün kaçınılmaz doğasına rağmen, bireylerin ve ailelerinin bu süreci manevi bir çerçevede kabul etmelerine yardımcı olur. Ölüm, hayatın doğal bir parçası olarak görülür ve bu tür dualar hem bireylere hem de ailelerine manevi destek sağlar.

Anadolu Halk Kültüründe Kötü Ölüm Biçimleri

Ölümün hem toplum hem de aile üzerinde derin izler bırakmasında ölümün gerçekleşme biçimi etkili olmaktadır. Ölümün, aile ve toplumdaki yıkıcı etkilerini, ölümün iyi ya da kötü ölüm olması belirlemektedir. Bu analiz, Anadolu’da kötü ölüm biçimlerinin, toplumsal ve kültürel bağlamda nasıl algılandığını ve farklı inanç sistemlerinin bu algılar üzerindeki etkilerini göstermeyi amaçlamaktadır. Kötü ölüm, bireysel ve toplumsal düzeyde derin etkiler yaratır ve bu etkiler, mezar taşlarından dini ritüellere kadar geniş bir yelpazede kendini gösterir. Ölümün aile ve toplum üzerindeki yıkıcı etkileri, ölümün gerçekleşme biçimiyle doğrudan ilişkilidir. Ölümün iyi ya da kötü olması, bu etkilerin derinliğini belirlemektedir. Sosyolog Kellehear’ın “kötü ölüm” olarak tanımladığı ölüm biçimleri, Anadolu halk kültüründe gerçekleşme şekline göre; “Hayıflı Ölüm” ve “Sırasız Ölüm” olmak üzere iki önemli kavrama karşılık gelmektedir.

Hayıflı Ölüm

Ani ve beklenmedik ölümler, bireylerin sevdikleriyle vedalaşma fırsatı bulamaması nedeniyle özellikle travmatik ve yaralayıcıdır. Yangın, deprem, boğulma ve sel gibi doğal afetlerin yanı sıra, trafik kazaları, maden ocağı patlamaları ve uçak veya gemi kazaları gibi olaylar, ani gerçekleşmeleri sebebiyle ölümü daha da kötü hâle getirmekte ve ölümün yarattığı travmayı derinleştirmektedir. Bu tür ölümlerde sevdiklerinin son kez vedalaşma imkânı bulamaması ve cesetlerin bulunamaması, ziyaret edilebilecek bir mezarın olmaması yaşanan acının etkisini artırmaktadır. Kellehear’ın kötü ölüm olarak tanımladığı bu tür ölümler Anadolu’da halk arasında “hayıflı ölümler” olarak adlandırılmaktadır. Sevdikleriyle vedalaşamayanlar için tek teselli, mezar yerlerinin belli olmasıdır. Özellikle deprem bölgelerinde göçük altında kalan yakınlarını arayanların acısı ve belirsizliği, “Dirisinden vazgeçtik, en azından ölüsünü bulsunlar da gideceğimiz bir mezarı belli olsun.” düşüncesine dönüşmektedir. Bu durum, mezarın önemini ve asıl işlevini de ortaya koymaktadır. Sağır (2014) bu durumu şöyle açıklar: “Mezar ziyaret yeridir. Mezar yerinin belli olması, gömülmenin önemli bir psikolojik ve toplumsal rahatlama mekanizması olmasından kaynaklanmaktadır” (s. 357). Mezar yerinin ziyaret edilmesiyle ölümün yarattığı acı, yerini huzura bırakır; geride kalan boşluk ise mezar yerinin bilinmesiyle psikolojik olarak dolmaktadır. Ziyaret esnasında ve sonrasında yaşanan huzur, mezarlık ziyaretlerinin insanlar için ne denli önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Anadolu’da bazı meslek gruplarının kötü bir ölümle karşılaşacağına dair yaygın bir inanış bulunmaktadır. Özellikle, işlerini dürüst olmayan yöntemlerle yürüten ve çalışanlarının haklarını yiyen müteahhitlerin sonlarının iflasla sonuçlandığı ya da trafik kazası, amansız hastalık gibi nedenlerle yataklarında huzurlu bir şekilde ölmedikleri düşünülmektedir. Ölüm, özellikle kötü ve acı veren hayıflı ölümler, birçok açıdan ibret verici olsa da bu durumlardan ders çıkarılması sıklıkla ihmal edilmektedir. Bu çerçevede, kötü ölüm kavramı hem bireysel hem de toplumsal hafızada kalıcı etkilere sahip olup, yaşanan kaybın toplum üzerindeki etkilerini şekillendirmektedir.

Anadolu’da, gerçekleşme biçimlerine göre “Hayıflı” veya “Sırasız” ölüm olarak adlandırılan başlıca kötü ölüm biçimleri şunlardır:

Hayıflı Ölüm Biçimleri:

1. İntihar Ederek Ölmek
2. Trafik Kazaları, Silahla veya Kesici Aletlerle Yaralanma Sonucu Yaşanan Ölüm
3. Doğal Afetler Sonucu Yaşanan Ölüm
4. Salgın Hastalıklar Nedeniyle Meydana Gelen Ölüm
5. İdam, Suikast, Soykırım ve Katliam Yoluyla Yaşanan Ölümler

Doğal afetler, bulaşıcı hastalıklar, salgınlar, trafik kazaları, silah veya kesici aletlerle yaralanma gibi nedenlerle meydana gelen ani ölümlerin en belirgin iki özelliği, ölümün aile ve yakın çevresinde derin bir travma yaratması ve kabullenme sürecinin zorluğudur. Bu duygular genellikle mezar taşlarına yazılı metinler ya da görseller aracılığıyla işlenmektedir. Kötü ölüm olarak adlandırılan bu ölümler, mezar taşları aracılığıyla sessizce topluma iletilir. Bu sayede, ölümün niteliği ve nedeni toplumsal bellekte kalıcı hâle gelir. Örneğin, trafik kazasında hayatını kaybedenlerin mezar taşlarında araç figürleri, cinayet sonucu ölenlerin mezar taşlarında tabanca veya bıçak gibi figürler, kalp hastalığından ölenlerin mezar taşlarında kalp resmi yer alır. Bu uygulamalar, ölümün toplumsal bellekte nasıl yer bulduğunu ve hangi anlamlar yüklendiğini göstermektedir. Bu ölümlerin sosyal ve kültürel etkileri, mezar taşlarından dini ritüellere kadar geniş bir yelpazede kendini göstermekte ve toplumsal travmanın anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Ancak, intihar vakaları bu durumun dışında kalmaktadır. Toplum ve inanç sistemlerinin intihara karşı olumsuz bakış açısı nedeniyle, aileler ve yakınları acılarını içlerine gömer ve mezar taşlarına intiharı teşvik edici ifadeler veya semboller koymazlar. Bu, intiharın toplumsal kabul görmeyen bir ölüm şekli olduğunu göstermektedir.

İntihar Ederek Ölmek: İntihar ederek hayatını sonlandıran kişilerin ölümleri, Kellehear’ın belirttiği üzere kötü ölüm grubuna girmektedir. Birçok din ve inanç sisteminde intihar yasaklanmış olup, intihar eden kişinin imansız olarak öldüğüne dair yaygın bir inanç mevcuttur. Halk arasında, “Allah’ın verdiği canı, vakti geldiğinde yalnızca O alır” inancına karşı gelmek olarak görülen intihar, kişinin cenaze namazına katılıp katılmama konusunda tereddütlere yol açar. Ancak, “artık Allah ile onun arasında” düşüncesiyle hareket edilerek son vazifeler yerine getirilse de intiharın kötü ölüm kapsamına girmesi engellenememiştir.

Alevilik inancına göre, intihar ederek ölmek, “yolu incitecek” davranışlardan biri olarak kabul edilmektedir. İntihar, düşkünlük sebeplerinden biri olduğu için bu yolla ölen kişinin cenazesi, dede tarafından dualanmaz ve kişinin ruhunun sürüngen olarak yeniden doğacağına dair yaygın bir inanç söz konusudur.² Görgü Ceminde düşkün bırakılan ve düşkünlük süresi devam ederken yolda kalmış olarak ölen kişinin cenazesi için de benzer ceza geçerlidir. Düşkün

² Bkz. Özgen, M. (2023). Anıya bacılılarda ruhun tebdil-i kıyafeti: tenasüh. Emine Gürsoy Naskali (Ed.). *Tebdil-i Kıyafet Kitabı* (s. 51-67). Çanakkale: Paradigma Akademi.

kalarak ölmek, intihar edip *yolda kalarak* ölmek gibi her iki ölüm şekli de Kellehear'ın belirttiği kötü ölüm grubu içine girmektedir. İntihar eden bir kişinin mezar taşı, genellikle toplumun bu olaya bakış açısını yansıtan sembollerle süslenmez, bu da intiharın toplumsal kabul görmeyen bir ölüm şekli olduğunu gösterir.

Trafik Kazaları ve Şiddet İçeren Ölüm Biçimleri: Halk arasında “hayıflı ölüm” olarak adlandırılan kötü ölümler, toplumun belleğinde kalıcı bir etki bırakmaktadır. Bu durum mezar taşlarına hem yazılı hem de görsel sembollerle işlenir. Özellikle çeşitli kazalar (uçak, gemi, trafik, maden ocağı patlamaları gibi) ile kesici-delici aletler ve patlayıcı silahlarla meydana gelen ölümler, mezar taşlarına kalıcı olarak işlenmiştir. Mezar taşları, ölümün toplumsal ve bireysel boyutlarının kalıcı bir ifadesi olarak önemli bir rol oynar. Ölen kişinin kimliği ve ölüm biçimi hakkında bilgi veren sembolik araçlar olan bu taşlar, ölümün toplumsal kabulünü ve yas sürecini somutlaştırır. Toplum, ölüm olaylarını mezar taşları aracılığıyla kalıcı hâle getirir ve gelecek nesillere aktarır. Bu taşlar, ölümün neden olduğu acının ve yasin sembolik bir ifadesi olarak hizmet eder. Mezar taşları, ölümün toplumsal ve bireysel boyutlarını anlamak için önemli ipuçları sunar.

Mezar taşları, toplumsal belleğin önemli bir parçasıdır. Üzerlerindeki yazılar ve semboller, sadece bireyin kimliğini ve ölüm nedenini değil, aynı zamanda toplumun ölümle ilgili inanç ve değerlerini yansıtır. Örneğin, bir trafik kazasında hayatını kaybeden kişinin mezar taşında araç figürü, silahla yaralama ile ölen kişinin mezar taşında ise silah sembolü bulunabilir. Bu semboller, ölümün niteliğini ve toplumda yarattığı etkiyi vurgular. Bu tür ölümlerin işleniş konusunda dikkat çekici bir örnek, 3 Mart 1974'te THY'nin Paris-Londra seferini yaparken Paris'in kuzeyindeki Ermenonville ormanına düşen Ankara uçağında hostes olarak görev yapan Rona Altınay'a ait mezar taşıdır. Havacılık tarihinin en büyük kazasında hayatını kaybeden Hostes Rona Altınay'ın İstanbul Aşiyân Mezarlığı'ndaki mezarı, düşen uçak şeklinde yapılan mezar taşı ile dikkat çekmektedir. Bu mezar taşı hem hosteslik mesleğini hem de hayatını kaybettiği uçak kazasını simgeler (URL-6; Foto.4).

Şanlıurfa'daki Bediüzzaman Mezarlığındaki mezar taşlarında da benzer detaylar görülmektedir. Ölen kişinin ölüm nedenine dair her bir detay, mezar taşlarına çizilmiştir. Trafik kazalarında hayatını kaybedenlerin mezar taşlarında, kazanın gerçekleştiği araçların (otobüs, kamyon veya otomobil) figürleri ölüm sebebinin belirtildiği satırların yanında görsel olarak işlenmiştir: “Ölüm nedenleri arasında en sık kazalardır. Bunlar arasında en yaygın olan binek arabalarıyla gerçekleşen kazalardır; bunu kamyon, tır, bisiklet, motosiklet, traktör gibi diğer araçlarla gerçekleşen kazalar takip etmektedir. (Erdal ve Altunek, 2014, s. 85) (Foto.5) Cinayet sonucu ölenlerin mezar taşlarında ise tabanca, mermi veya bıçak gibi figürler bulunmaktadır: “Şanlıurfa mezarlıklarında karşımıza çıkan bir başka olgu, mezar taşlarında tüfek, tabanca, kama, bıçak, balta, mil gibi çeşitli kesici, delici ve ateşli silahların sembolize edilmesidir. Bu türden çizimlerin kişinin hangi yolla öldürüldüğüne işaret ettiğini söylemek mümkündür. Elektrik çarpması, trafik kazaları gibi ölüme neden olan durumların mezar taşına çizimle ya da yazıyla kazındığı dikkate alındığında, silahlara ilişkin çizimlerin de çoğunlukla ölüm nedenini yansıttığı söylenebilir. Nitekim bazı mezarlarda tabancanın yanı sıra kişinin kaç mermi ile öldürüldüğünün göstergesi olarak çeşitli sayıda mermiler sembolize edilmiş ve bazılarının mezar taşında kurşun veya bıçak yarasıyla öldüğü belirtilmiştir” (Erdal ve Altunek, 2014, s. 83) (Foto.6).

Mezar taşlarına işlenen bu görsel detaylar, ölen kişinin ölüm biçimini ve yaşadığı kötü ölümü temsil eden önemli belgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uygulama, ani ölümlerin aile ve toplumda derin acılar yarattığını ve bu acıların mezar taşlarına işlenen figürlerle somutlaştırıldığını ortaya koymaktadır. Özellikle şiddet sonucu meydana gelen ölümler, “Allah'ın verdiği cana kul eliyle kıyılması” ve “hayatın ani ve hayıflı bir şekilde sona ermesi”

şeklinde toplumsal bellekte derin izler bırakmaktadır. Bu yönüyle mezar taşları, ölen kişinin hayat hikâyesini ve ölüm biçimini topluma anlatan sessiz tanıklardır. Ölümün bireysel ve toplumsal boyutları, mezar taşlarındaki yazılar ve semboller aracılığıyla ifade edilir. Bu taşlar, aynı zamanda yas sürecinin bir parçasıdır ve geride kalanlar için bir teselli kaynağı olabilir. Mezar taşlarında yer alan ifadeler, ölümün sadece biyolojik bir son değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olduğunu gösterir.

Doğal Afetler Sonucu Yaşanan Ölümler: Doğal afetler sonucu gerçekleşen ölümler, toplumda “hayıflı ölüm” olarak adlandırılan kötü ölümler kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu ölümler, halk arasında derin izler bırakarak hafızalarda kalıcı bir yer edinir. İnanç sistemimize göre deprem, yangın ve sel gibi afetlerde hayatını kaybedenler şehit kabul edilse de bu kayıpların ardından yaşanan travma ve ritüeller, toplumsal bellekte farklı bir anlam kazanmaktadır.

Son yıllarda Türkiye’yi etkileyen ve 11 ili kapsayan büyük deprem felaketinde, enkaz altında kalarak hayatını kaybeden yaklaşık 55 bin kişinin ölümü ve defin biçimleri, hayıflı ölüm kavramını somutlaştırmıştır. Bu felaketin ardından oluşturulan “deprem mezarlıkları”, toplumsal hafızada bu trajedilerin izlerini taşır. Özellikle Malatya, Adıyaman, Hatay ve Osmaniye gibi illerde, depremden sonra yaşanan su kesintisi ve kefen eksikliği nedeniyle cenazeler teyemmümla abdest aldırılarak, battaniye veya ceset torbalarına sarılarak toplu mezarlara defnedilmiştir. Bu durum, halk arasında “Allah ölümün de hayırlısını versin, nasip etmezse bir top kefeni bile nasip etmez” sözünün doğruluğunu bir kez daha hatırlatmıştır. Mezar taşlarına işlenen “deprem saati” gibi detaylar, bu ölümlerin zamansız ve trajik doğasını vurgular. Adıyaman’ın Gölbaşı ilçesindeki mezarlarda, depremin gerçekleştiği saat olan 04.17’nin mezar taşlarına işlenmesi, bu trajik anın kalıcı bir hatırlatıcısı olmuştur. (Foto.7) Deprem bölgesindeki mezarlar, üzerlerine bırakılan objelerle, yarım kalan hayatlara ve hikayelere sessiz tanıklık etmektedir. Bu uygulamalar, sadece bireysel kayıpları değil, aynı zamanda toplumsal acının ve belirsizliğin somut ifadeleri olarak karşımıza çıkar. Deprem gibi doğal afetlerin yol açtığı ölümler, toplumsal bellekte derin izler bırakarak, halkın inançları, kültürel değerleri ve sosyal normları çerçevesinde çeşitli ritüellerle anılmakta ve yaşatılmaktadır.

Salgın Hastalıklar Nedeniyle Meydana Gelen Ölümler: Salgın hastalık nedeniyle meydana gelen ölümler, toplumsal normlara ve inanç sistemlerine ters düştüğü için kötü ölüm olarak kabul edilmekte ve derin sosyolojik etkiler yaratmaktadır. Bu ölümler, bireylerin ve toplumların ritüelistik pratiklerinde ve toplumsal bellekte kalıcı izler bırakmaktadır. Halk arasında, ölenin kimliği ve ölümü tecrübe etme şekline göre; “hayıflı şekilde”, “sırasız oldu”, “gençliğine doyamadı” veya “ansızın gidiverdi” gibi tanımlamalarla anılmaktadır. Bu tanımlamalar, vefat eden kişinin mezarının ve mezarlığının da kimliğini belirlemektedir. Bulaşıcı ve çaresiz bir hastalığın pençesinden kurtulamayarak hayata veda eden insanların mezar taşlarında, ölümüne sebep olan durum sıklıkla dile getirilmiştir. Hayatın baharında veda ettiği de hastalık üzerinden vurgulanarak kitabe üzerinde belirtilir.

Örneğin, Üsküdar Büyük Selimiye Cami haziresindeki çaresiz hastalıktan dolayı, H.1252 / M.1836 Muharrem ayında göçen Hayriye’nin acısı ailesi tarafından mezar taşının kitabesine dökülmüştür:

Ah Hayriyem senin için dideler kan ağlasun
Dideler diller değil can ağlasun can Ağlasun
Gül yüzün gonca femin nergis .... Yâd eyleyip
Kisveyi dildûların için sünbülîstan Ağlasun
Bulamadım bir çare rûhânî ve cismânî sana
Derdini andıkça ben âlemde dûn Ağlasun

Sen ciğerparem cinanbağında gül güller gibi
 Derdi hasretle baban biçare her an ağlasun
 Lillahil Fâtiha sene 1252 fi Muharrem. (Daşdemir, 2011, s. 18). (Foto.8)

Bulaşıcı ve çaresiz bir hastalığın pençesinden kurtulamayarak hayata veda eden insanların mezar taşlarında ölümüne sebep olan durum sıklıkla dile getirilmiştir. Hayatın baharında veda ettiği de hastalık üzerinden vurgulanarak kitabe üzerinde belirtilir.

Sivas valisi Muammer Bey'in genç yaşta Verem 'den ölen eşi Faika Hanım için yazılan mezar taşı, insanın ölüm karşısındaki hislerini ve Osmanlı döneminde kaleme alınmış en romantik mezar taşı olarak dikkat çeker. Günümüzde Tokat Müzesi'nde taş eserler sergisyonunda sergilenen Faika Hanım'ın mezar taşı şu şekildedir:

Merhumeyi ölümden önce Verem soldurdu
 Burada Sivas valisi Faika Hanım yatmaktadır. Her şey geçer Tanrı Bakidir.

Ey Tenha Türk Kadını, Hayatımın yoldaşı
 Sen mi varsın altında kaldırsam bu taşı
 Yok sen yoksun cismin var Zulmet dolu bu yerde
 Sen bir ruhsun gülersin yıldızlarla göklerde
 Ay doğdukça ruhunu hissettirir bu yerler
 Söyler benim hüznümü ağladıkça bülbüller

Ruhun gibi muazzez hatıralar bıraktın,
 Milletine İskender, Demir Yaşar bıraktın
 ...millet yolunda senden bize örnektir
 Onda çarpar yüreğin sen ölmedin demektir.
 Artık şenim Faika'm layık değil gözyaşı
 Fatiha ile okusun görüp geçen bu taşı. (Özgen, 2005, s. 12) (Foto.9)

2020 yılında başlayan ve iki yıldan uzun süren Covid-19 salgını sürecinde hayatını kaybedenlerin cenaze törenleri pandemi önlemleri sebebiyle ya hiç yapılamamış ya da az sayıda katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Salgın endişesi nedeniyle sevdikleri tarafından kabre dahi indirilemeyen, tabutla defnedilen bu insanların ölüm biçimleri, halkın belleğinde hayıflı ölüm olarak anılmıştır. Bu durum, Kellahear'ın sosyolojik bakış açısıyla da kötü ölüm olarak karşılık bulmaktadır. Covid-19 salgını nedeniyle vefat edenlerin ölüm biçimleri, defin edileceği mezarlıkların kimliğini ve mevkiisini de belirlemiştir. Salgını önlemek amacıyla diğer mezarlıklardan ayrı ve uzak yerlerde hususi olarak "covid mezarlıkları" oluşturulması, bir yerde yaşanan ölüm biçiminin kötü/hayıflı ölüm olduğu gerçeğini ortaya koyan önemli bir detaydır. Pandemi sürecinde yaşanan ölümler ve akabinde uygulanan sıkı tedbirler, COVID ölümlerinin toplumda nasıl algılandığını ve ritüellerin nasıl şekillendiğini göstermesi açısından da önemlidir. Her ölüm görünürde bireysel olsa da pandemi doğal afetler gibi olağanüstü durumlarda yaşandığında, bireysellikten çıkarak toplumsal bellekte derin izler bırakmıştır.

Bu yönüyle pandemi, doğal afet gibi toplumsal kökenli ölümler hem gerçekleşme biçimleri hem de sonuçları ile toplumda kendine mahsus bir kabul edilmiş biçimi oluşturmuştur. Yaşanan ölümün zamansız ve üzüntü yaratan yönü, toplumda derin travmalar yaratmıştır. Halk arasında bu tür ölümler genellikle "kötü ölüm" olarak nitelendirilir. Kötü ölüm biçimlerinin sınıflandırılması ve bu ölümlerin sosyal ve kültürel etkilerini incelemek, toplumsal travmanın anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Özetle, salgın ve amansız hastalıklar nedeniyle meydana gelen ölümler, toplumun inanç ve kültürel yapısına aykırı düşen, zamansız ve sırasız ölümler olarak nitelendirilebilir. Bu tür ölümler, derin toplumsal travmalara yol açmakta ve ritüelistik pratiklerde kendini göstermektedir. Anadolu'da kötü ölümün sosyal ve kültürel yansımalarını anlamak, bu ölümlerin toplumsal etkilerini daha iyi kavramamıza katkı sağlayacaktır.

İdam, Suikast ve Soykırım Gibi Politik Ölümlerin Toplumsal Belleğe Etkisi: Sosyolog Allan Kellehear, “kötü ölüm” kavramını, ölümün korkutucu, ani, acı verici veya aşağılayıcı bir biçimde gerçekleştiği durumlar için kullanır. Politik ölümler bu bağlamda kötü ölüm biçimlerinin en çarpıcı örneklerindedir. İdam, soykırım ve suikastlar, yalnızca bireyler için değil, topluluklar için de bu türden kötü ölümler olarak kabul edilir (Kellehear, 2007, s. 143). Adnan Menderes’in idamı, toplumsal bellek açısından bir kötü ölüm örneği olarak ele alınabilir. Bu idam, sadece bireyin trajik sonunu değil, aynı zamanda bir dönemin ve politik rejimin sonunu simgeler. Politik ölümler, toplumların kolektif belleğinde derin izler bırakarak, tarihsel ve kültürel travmaların oluşmasına neden olur. Bu tür olaylar hem bireysel hem de toplumsal hafızada kalıcı değişiklikler yaratır ve toplumların kimlik oluşumunu derinden etkiler.

İdamın Toplumsal Belleğe Etkisi: İdam cezası, tarih boyunca adaletin sağlanması ve suçun önlenmesi amacıyla uygulanmış en ağır cezalardan biridir. Ancak, idam cezasının uygulanması, toplumlarda derin etik ve hukuki tartışmalara yol açmıştır. Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde kadın mahkûmlara verilen idam cezaları üzerine yapılan çalışmalar, bu cezaların toplumsal hafıza üzerindeki etkilerini göstermektedir. 1931’de Hüseyin kızı Fatmana ile başlayıp 1971’de Kadriye Partici ile son bulan idam kararları, kadınların suç ve ceza bağlamında nasıl algılandığını ve toplumsal bellekte nasıl yer aldığını ortaya koyar (Demirdal, 2018, s. 57-72).

Adnan Menderes’in idamı, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde derin izler bırakan bir başka önemli olaydır. 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından Demokrat Parti’nin lideri ve Türkiye Başbakanı olan Adnan Menderes, Yassıada Mahkemelerinde yargılanmış ve 17 Eylül 1961’de idam edilmiştir. Menderes’in idam edilmesi, toplumsal bellekte derin iz bıraktığı gibi Anadolu’nun pek çok yerinde büyük bir üzüntü ve tepkiyle karşılanmıştır. Özellikle de Menderes ve arkadaşlarının idamlarına karar verildiği ve infazlarının gerçekleştirildiği 16-17 Eylül 1961, halkın zihninde ve yaşamında “Bellek Taşı” olarak yer etmiştir: “Menderes ve arkadaşlarının idam edildiğini radyodan öğrendiğimizde, bağdaydık. Bağ bozumunda üzüm topluyorduk. Aldığımız haber hepimizi derinden etkilemişti. İdam kelimesi beni etkilemiş olacak ki asmanın dalındaki salkım salkım üzümlerin rüzgârdaki sallanışları bana Menderes ve arkadaşlarının dar ağacındaki hâllerini anımsatmıştı. Asma dalında sallanan üzüm misaliydi yaşananlar. Çok azap verici bir şeydi. Her bağ bozumu döneminde asma dalında üzüm salkımı görsem bağ bozumu denilsin o kara gün aklıma gelir” (Özgen, 2022, s. 89). Anadolu insanı, idam cezasının adaletsiz bir şekilde uygulanmasına genellikle derin bir tepki göstermiştir. Bu olay, halkın demokrasiye olan inancını zedelemiş, yalnızca toplumun belleğinde değil Türkiye’nin siyasi tarihinde de kalıcı bir travma yaratmıştır. Bu olay, Menderes’in siyasi karakteri ve 27 Mayıs darbesinin nedenleri bağlamında hâlen tartışılmaktadır (Topçu & Topçu, 2017, s. 59-80; Çetinkaya, 2020, s. 112-130).

Soykırımın Toplumsal Belleğe Etkisi: Soykırım, topluluklara yönelik sistematik yok etme girişimidir ve toplumsal hafızada derin travmalar bırakır. Bosna-Hersek’teki soykırım, uluslararası alanda büyük yankı uyandırmış ve adalet arayışları, Uluslararası Adalet Divanı’nda devam etmiştir. Bu süreçler, mağdur toplumların kolektif belleğinde adaletin sağlanması ve geçmişin hesaplaşılması açısından önemlidir. Türkiye’de, Ermeni Soykırımı tartışmaları da benzer şekilde toplumun belleğinde yer edinmiştir. 1915 olayları hem Türkiye hem de Ermeni diasporası için hassas bir konu olarak kalmıştır. Bu olaylar, yalnızca politik değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal hafızada da derin izler bırakmıştır (Demirdal, 2018, s. 57-72).

Suikastların Toplumsal Belleğe Etkisi: Suikastlar, genellikle politik liderleri hedef alarak toplumun yönelimini ve kaderini değiştiren olaylardır. Tanzimat Dönemi’nde gerçekleşen Kuleli Vakası, Osmanlı İmparatorluğu’nda reform hareketlerine karşı bir tepki

olarak ortaya çıkmıştır. Bu suikast girişimi, dönemin politik atmosferini ve toplumun tepkilerini yansıtan önemli bir olaydır (Düzen, 2017, s. 107-128). Cumhuriyet döneminde ise, İzmir Suikastı, Mustafa Kemal Atatürk'e yönelik ciddi bir tehdit olarak tarihe geçmiştir. Bu olay, yalnızca siyasi bir kriz değil, aynı zamanda Türkiye'nin modernleşme sürecinde önemli bir dönüm noktasıdır. Suikastın ardından yapılan yargılamalar ve idam cezaları, Türkiye'nin toplumsal belleğinde derin izler bırakmıştır (Avcı, 1995, s. 89-103). Politik ölümler, toplumların kolektif belleğinde derin ve kalıcı etkiler bırakır. İdam, soykırım ve suikast gibi olaylar, toplumların adalet, insan hakları ve kimlik algılarını şekillendirir. Türkiye ve dünya genelindeki örnekler, bu tür olayların toplumsal hafızada nasıl yer edindiğini ve bu hafızanın geleceğe nasıl aktarıldığını göstermektedir. Bu analiz, Anadolu'da kötü ölümün sosyal ve kültürel yansımalarını anlamak ve bu tür ölümlerin toplumsal etkilerini daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır. Sonuç olarak, kötü ölüm biçimlerinin toplum üzerindeki etkilerini incelemek, bu ölümlerin yarattığı travmaların anlaşılmasına katkı sağlar. Ölümün gerçekleşme biçimi, bireylerin ve toplumların ritüelistik pratiklerinde ve belleklerinde kalıcı izler bırakmaktadır.

Sırasız Ölüm

Anadolu'da, çocukluk veya gençlik döneminde ölen bireylerin ölümüne “Zamansız/Sırasız Ölüm” denilmektedir. Toplum belleğinde, özellikle sırasız ölüm en acı verici ve kötü ölüm türü olarak yer alır. Halk arasında “Allah sıralı ölüm versin” veya “Allah evlat acısı tattırmasın” gibi dualarla, bu tür ölümlerin yaşanmaması için dileklerde bulunmaktadır. Acı ve sarsıntı, özellikle de zamansız ve trajik ölümler söz konusu olduğunda doruğa ulaşmaktadır. Zamansız ölümden kast edilen çocukların ve henüz ömrünün baharında olan gençlerin ölümüdür. Ölenlerin arkasından yakılan ağıtlar içerisinde en acıklı olanların çocuklar ve gençler için yakılanların olması da bu nedendir (Aça, 2019, s. 392).

Kellehear'a göre, kültürel farklılıklara rağmen yalnız ölmek, genç yaşta ölmek, arkadaş, aile ve evden uzakta ölmek veya intihar etmek çeşitli kültürlerde kötü ölüm olarak kabul edilmektedir: “Bugün bile kültürler arasında yalnız ölme, erken (yaşlı olmadan) ölme, arkadaş, aile ve evden uzakta ölme kötü ölüm olarak kabul edilmektedir. Bu kötü ölümlere can çekişerek ölenler, çocukken ölenler, ani bir biçimde ölenler ya da topluluğun dini inançlarını, törelerini ihlal ederek veya bunlara karşı koyarak ölenler eklenebilir” (Kellehear, 2012, s. 149) Bu bağlamda, kötü ölüm kavramı hem bireysel hem de toplumsal hafızada kalıcı etkilere sahiptir ve yaşanan kaybın toplum üzerindeki etkilerini şekillendirir.

Genç Yaştaki Ölüm: Genç yaşta yaşanan ölümler, toplumda derin izler bırakan ve büyük acılar yaratan ölümler arasındadır. Hayatının baharında, hayalleri yarım kalmış bir şekilde veda eden gençlerin ölümleri, sadece aile bireylerini değil, tüm toplumu derinden etkilemektedir. Bu tür ölümlerde cenaze ritüelleri, genç bireyin yaşamının yarıda kaldığını simgelemek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Tahtacılar da genç ölünün akrabaları, tabutun ardından ipekli ve renkli bayraklarla giderler (Boratav, 2016, s.222). Genç yaşta ölenin tabutu süslenir. Örneğin, genç kızların tabutlarının üzerine gelin teli, duvak, gelinlik örtmek veya erkeklerin tabutlarının üzerine damatlık kıyafetleri koymak bu tür uygulamalara örnektir. Genç ölümlerinde hayata doymamışlık, derin bir üzüntü, acı ve hayıflanma hissi ön plandadır. Bu durum, zaman zaman şikayetçi bir hisle ifade edilmekte ve toplumsal tahammülsüzlüğe sebebiyet verebilmektedir (Açıkgöz, 2012, s. 269).

Çocuk Ölümü: Çocuk ölümleri, toplumda en çok acı yaratan sırasız ölüm çeşitlerinden biridir. Özellikle anne ve babaların evlat acısıyla sınındıkları bu ölümler, geride silinmez acı izler bırakır: “Anne karnında ölen ya da doğduktan sonra kısa bir zaman sonra dünyaya veda eden çocukların ölümleri her zaman hazin olmuştur. Anneden başlayarak herkesi derinden etkileyen bir ölümdür çocuğun ölümü” (Samsakçı, 2017, s. 145). Kellehear'ın

deyimiyle, en çok sakınılan kötü ölüm çeşitlerinden biridir. Küçük tabutlar ve mezarlar, ölümün ve mezarlığın bir ibret vesikası olduğunu güçlü bir şekilde hissettirir. Çocuk mezarlarının ziyareti sırasında insanlar derin düşüncelere dalar ve ölümün kaçınılmazlığına dair farkındalıkları artar. Mezar taşı metinlerinde çocuk yaşta ölenler için “El Masum, açılmamış gonca, yuvadan uçan kuş, tazeliğine ve gençliğine doyamamak, muradına erememek” gibi ifadeler sıklıkla kullanılır.

İbrahim Hakkı Konyalı, mezarlıkların özellikle de kitabelerinin yaşayanlar için birer ibret vesikası olduğunu belirtmiştir. İstanbul Beylerbeyi’ndeki Küplüce Mezarlığı’nda Rus bir çocuğa ait mezarla ilgili olarak yaptığı tespitlerde, “Allah’a kavuşan genç ve körpe ruhlar Allah katında her şeyden üstün olur. Çocuk mezarlarında çoğu zaman kitabe değil mezar konuşur. Küçücük boyutu ile bir çocuk mezarı, biz fanilere bu dünyanın geçiciliğini ve ölümün gerçekliğini en kallavi adamın mezar taşı kitabesinden daha etkili hatırlatır” demiştir (İHKK No: 1024). (Foto.10)

Çocuk mezarlarına oyuncak, patik, rüzgâr gülü, emzik, futbol topu, futbol forması, okul önlüğü gibi eşyaların bırakılması, ölümün soğuk ve acı veren yüzünü çocuk masumiyeti ile birleştirerek duygusal bir etki yaratır. Özellikle depresyon sonucunda vefat etmiş çocukların mezarlarına bırakılan eşyalar, “hep çocuk olarak kalacak” gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu tür mezar ziyaretleri sırasında insanlar derin bir duygusal bağ kurmakta ve kayıplarının acısını daha yoğun hissetmektedir. (Foto.11) Çocuk yaşta ölenlerin mezarlarının üzerine oyuncak, patik, rüzgârgülü, emzik, futbol topu, futbol forması, okul önlüğü, en sevdiği giysi konulmaktadır. Çocuğa ait eşyalar, ölümün soğuk ve acı veren yüzünü çocuk masumiyetinin birleştirildiği adreslerden biri olmuştur. Özellikle deprem sonucunda vefat etmiş çocukların mezarları üzerine bırakılan eşyalar, “hep çocuk olarak kalacak” gerçeğini ortaya koymaktadır: “Mezarlardaki kıyafet ve oyuncaklar yürek dağladığı kadar görenleri duygulandırıyor. Depremde hayatını kaybedenlerin mezarlarının üzerine konulan kıyafet ve bazı eşyalar ise görenleri duygulandırıyor. Hayatını kaybedenlerin yakınları, eşlerinin, çocuklarının, akrabalarının kullandığı eşyaları mezarların üzerine ya da yanına bırakıyor. Kimi depremzedeler, yakınlarının mezar tahtasına tuttuğu takımın formasını, kullandığı beresini, eldivenini, gömleğini asarken kimisi de mezarın üstüne başörtüsü koyuyor. Bazı depremzedelerin de mezarların başına çocuklarının giydiği ayakkabıyı, oyuncuğu koyduğu, bazılarının da şeker bıraktığı görüldü” (URL-5).

Hayatı tanımadan, tam anlamıyla yaşamadan hayata veda eden çocukların mezarları, geride bıraktıkları anne ve babalarının yaralı yüreklerindeki acının dile getirildiği yerlerdir. Ölümün yarattığı acıyı hafifletmek ve hep özlemi duyulacak boşluğu hissedilen çocukları için anne ve babalar, kitabeye dökmüşlerdir. Üsküdar Büyük Selimiye Camisi’nin haziresinde, çocuk yaşta zamansız ölümü ile ailesini yasa boğan *Malik Paşa’nın torunu Mazlum Bey’e* ait mezar taşı kitabesi:

Bir kuş idim uçtum yuvadan
Ecel ayırdı beni anadan babadan
Mîr-i mîran-ı kirâm ve mealî-î ...
Ve Yanyarı eşref hanedanından
Saâdetlü Malik Paşa
Hazretleri’nin hafidi merhûm
Mazlum Bey’in rûhuna Fâtiha
Sene 1276 (M. 1859). (Daşdemir, 2011, s. 26) (Foto.12)

Üsküdar Büyük Selimiye Camisi’nin haziresinde, çocuk yaşta zamansız ölümü ile ailesini yasa boğan *Ahmed Nazif Efendi’nin torunu Emine Hanım’a* ait mezar taşı kitabesi:

Huve’l-Bâkî”

Şol bülbül-i gülzâr-ı cennet
 Bizleri yâktı onları firkat
 Merhum Ahmed Nazif Efendi'nin
 Hafidesi merhûme
 Emine- Hanım rûhîçün Fâtiha
 H. 1236 / M. 1825 (Daşdemir, 2011, s. 23) (Foto.13)

Ana kucağından toprak ananın kucağına çocuğunu teslim etmiş nice analar, duygularını soğuk taşlara yazarak o duyguları ölümsüz kılmışlardır. İki yaşında vefat eden *Necla'nın* mezar taşı örneği:

Yat yavrum küçük mezarda
 Çürüdün unutmuyor
 Unudur mu acaba
 Annen seni cihanda?
 Tomurcuk bir gül idin Buramda
 Şahin-zade Ahmed Nuri Beğ'in Kızı
 İki yaşında Neclâ ruhuna Fatiha /1927 (Açıkgöz, 2012, s. 269)

Bu tür ölümler, toplumda derin travmalar yaratır ve sıklıkla “kötü ölüm” olarak nitelendirilir. Kötü ölüm, bireylerin ve toplumların inanç sistemlerine, kültürel değerlerine ve sosyal normlarına aykırı şekillerde gerçekleşen ölümler olarak tanımlanabilir. Bu ölümler, toplumun ortak bilinçaltında olumsuz bir algı oluşturur ve bu algı, mezar taşlarından dini ritüellere kadar yansır. Halk arasında ilahi zamanlamaya bağlı ölüm olarak bilinen ölüm biçiminde, herkesin yaşam süresi ve ölüm saati ilahi bir plana bağlıdır. Bu bağlamda, “Vadesi yetmediği için ölmeyenler için onun zamanı hâlen işliyor” ve “Bu onun zamanıydı. Vadesi buraya kadar yetmiş” gibi ifadelerle hem iyi ve sıralı ölüm hem de sırasız ve kötü ölüm zamanlaması açıklanmaktadır. Aslında, her iki ölüm türü de ilahi bir zamana tabidir ve bu ilahi zamanlama, ölümün temelinde yatan gerçektir.

Kutsal kitaplarda da ölümün kaçınılmaz olduğu ve ilahi bir zamanlamaya tabi olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

“Her ümmet için bir ecel vardır. Onların ecelleri gelince ne bir saat ertelenebilirler ne de öne alınabilirler” (URL-7).

“Oysa Allah, kendi eceli gelmiş bulunan hiçbir kimseyi kesinlikle ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır” (URL-8).

Her ölümün kendi ilahi zamanlamasında gerçekleşmesi, ölümü ilahi bir hakikat olarak gören Hz. Mevlana'nın şu sözlerini akıllara getirmektedir: *“Oğul! Herkesin ölümü kendi rengindedir. Allah'a vuslat olduğunu düşünmeden ölümden nefret edenlere ve ölüme düşman olanlara, ölüm korkunç bir düşman gibi görünür. Ölüme dost olanların karşısına da dost gibi çıkar” (URL-9).*

İlahi zamanlama³ kavramı, ölüm dışında doğum, evlilik, kısmet ve iş bulma gibi insan yaşamını doğrudan etkileyen olayların gerçekleşme sürecinde de kullanılır. Özellikle gecikmelerin nedenini açıklarken halk arasında sıkça “vakti saatini bekliyor”, “vakti saati henüz gelmemiş” ve “Her nasip vaktine esirdir” gibi ifadeler kullanılır. Bu ifadeler, ilahi

³ İlahi zamanlamanın en önemli olduğu alanlardan biri de astrolojidir. Özellikle astrologlar burç tespiti ve astroloji haritasının çıkarılmasında doğum saatinin önemine vurgu yaparlar. Gündelik hayatın koşturmacası içindeki her bir aşamada olduğu gibi, doğum da ölüm de rızık sahibi olmada da her durum kendi ilahi zamanlamasını bekler.

zamanlamanın önemini vurgular. Ölüm nedeni, ölenin kimliği, yaşı ve cinsiyeti kadar, ölümün iyi ya da kötü olup olmadığını belirlemede de önemli bir rol oynar. Bu bilgi ve tespitler ışığında, “Allah’a kavuşmak” olarak görülen ölüm, gerçekleşme şekline göre halkın belleğinde, söyleminde ve inancında çeşitli karşılıklar bulur.

Sonuç

Ölüm, insan yaşamının kaçınılmaz bir sonu olarak, bireyler ve toplumlar üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Bu çalışmada, ölümün sosyolojik ve halk bilimsel perspektiflerden nasıl ele alındığı, ölümün toplumsal ve kültürel bağlamda nasıl anlamlandırıldığı detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ölümün iyi ya da kötü olarak sınıflandırılması, ölümün gerçekleşme biçimine ve bu süreçteki toplumsal tepkilere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu iki ana kategori, ölümün bireyler ve toplumlar üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Ölümün kaçınılmazlığı, bireyler ve toplumlar üzerinde derin psikolojik ve sosyolojik etkiler yaratır. Kur’an’da yer alan “Her canlı ölümü tadacaktır” ayeti, ölümün kaçınılmazlığını ve ilahi bir emir olarak kabul edilmesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Bu kabul, bireylerin ve toplumların ölüm karşısındaki tutumlarını ve tepkilerini şekillendirir. Ölüm, bireysel bir deneyim olmasının ötesinde, toplumsal bir olay olarak da değerlendirilir ve bu bağlamda çeşitli ritüeller ve yas tutma pratikleriyle anlamlandırılır. Ölümün duyurulması ve yas tutma süreçleri, ölen kişinin kimliği, yaşı, cinsiyeti gibi faktörlere göre şekillenir ve toplumun ölümle ilgili inanç ve değerlerini yansıtır. İyi ölüm, genellikle bireyin acı çekmeden, sevdikleriyle vedalaşarak ve huzurlu bir şekilde ölmesi olarak tanımlanır. Bu tür ölümler, toplum tarafından daha kolay kabul edilir ve yas tutma süreçleri daha az travmatik geçer. İyi ölüm kavramı, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve bireylerin manevi huzurunu pekiştiren bir olgu olarak da değerlendirilir. Anadolu kültüründe, yaşlı bireylerin sıralı bir şekilde ölmesi, iyi ölüm olarak kabul edilir ve bu tür ölümler, toplumun genel kabulüne uygun olarak gerçekleşir. Yaşlı bireylerin ölümü, “Sıralı ölüm” olarak adlandırılır ve toplum tarafından olağan karşılanır. Öte yandan, kötü ölüm, ani ve beklenmedik bir şekilde, acı verici koşullar altında gerçekleşen ölüm olarak tanımlanır. Kötü ölüm, bireyler ve toplumlar üzerinde derin travmalar yaratır ve bu tür ölümler, yas tutma süreçlerinde daha büyük zorluklar yaşanmasına neden olur. Kötü ölümler, halk arasında “hayıflı ölüm” veya “sırasız ölüm” olarak adlandırılır. Bu tür ölümler, toplumda derin izler bırakarak hafızalarda kalıcı bir yer edinir. Özellikle genç yaşta ve ani gerçekleşen ölümler, sırasız ölüm olarak nitelendirilir ve bu ölümler, toplumda büyük bir üzüntü ve travma yaratır.

Anadolu kültüründe, ölümün dilsel ve sembolik temsilleri, ölümün toplumsal ve kültürel bağlamda nasıl algılandığını ortaya koyar. “Vefat etmek” gibi ifadeler, ölümün manevi boyutunu ve toplumsal duyarlılığı yansıtır. Aynı zamanda, mezar taşlarına yazılan kitabeler ve ölüm ilanlarında kullanılan dil, ölümün nasıl kabul edildiğini ve toplumsal bellekte nasıl yer bulduğunu gösterir. Ölümün duyurulması sürecinde, cami minarelerinden okunan selalar, gazetelerde verilen ilanlar ve kitle iletişim araçlarıyla yapılan duyurular, ölümün toplumsal bir olgu olarak kabul edilmesini ve paylaşılmasını sağlar. Ölüm ritüelleri, bireylerin ve toplumların acılarını paylaşmalarına ve yas sürecini daha kolay atlattıklarına yardımcı olur. Yas tutma ritüelleri, toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve bireylerin manevi huzurunu pekiştirir. Ölümün toplumsal olarak kabulü ve paylaşımı, yas tutma ritüelleri aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu ritüeller, toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve bireylerin acılarını paylaşmalarına olanak tanır. Ölümün gerçekleşme biçimi, bireyler ve toplumlar üzerinde derin etkiler bırakır ve bu etkiler, ölüm ritüelleri ve yas tutma süreçlerinde açıkça görülür. Kötü ölümler, özellikle halk arasında “hayıflı ölüm” olarak adlandırılan türler, mezar taşlarına hem yazılı hem de görsel sembollerle işlenmektedir. Bu ölümler arasında trafik kazaları, doğal afetler, salgın hastalıklar ve ani ölümler önemli bir yer tutmaktadır. Toplumda bu tür ölümler, zihinde daha kalıcı bir etki

birakmakta ve bu durum mezar taşlarına da yansımaktadır. Doğal afetler sonucu gerçekleşen ölümler, toplumda “hayıflı ölüm” olarak adlandırılan kötü ölümler kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu ölümler, halk arasında derin izler bırakarak hafızalarda kalıcı bir yer edinir. Salgın hastalık nedeniyle meydana gelen ölümler, toplumsal normlara ve inanç sistemlerine ters düştüğü için kötü ölüm olarak kabul edilmekte ve derin sosyolojik etkiler yaratmaktadır. Bu ölümler, bireylerin ve toplumların ritüelistik pratiklerinde ve toplumsal bellekte kalıcı izler bırakmaktadır. Halk arasında ölenin kimliği ve ölümü tecrübe etme şekline göre, “hayıflı şekilde”, “sırasız oldu”, “gençliğine doyamadı” veya “ansızın gidiverdi” gibi tanımlamalarla anılmaktadır. İntihar ederek hayatını sonlandıran kişilerin ölümleri, kötü ölüm grubuna girmektedir. Birçok din ve inanç sisteminde intihar yasaklanmış olup, intihar eden kişinin imansız olarak öldüğüne dair yaygın bir inanç mevcuttur. Halk arasında “Allah’ın verdiği canı vakti geldiğinde yalnızca O alır” inancına karşı gelmek olarak görülen intihar, kişinin cenaze namazına katılıp katılmama konusunda tereddütlere yol açar.

Kötü ölüm biçimleri, toplumların kolektif belleğinde derin ve kalıcı etkiler bırakır. İdam, soykırım ve suikast gibi politik ölümler, yalnızca bireyler için değil, aynı zamanda topluluklar için de bu türden kötü ölümler olarak kabul edilir. Bu tür olaylar hem bireysel hem de toplumsal hafızada kalıcı değişiklikler yaratır ve toplumların kimlik oluşumunu derinden etkiler. Bu bağlamda, kötü ölüm biçimlerinin toplum üzerindeki etkilerini incelemek, bu ölümlerin yarattığı travmaların anlaşılmasına katkı sağlar. Böylece ölümün gerçekleşme biçimi, bireyler ve toplumlar üzerinde derin etkiler bırakır ve bu etkiler, ölüm ritüelleri ve yas tutma süreçlerinde açıkça görülür. Ölümün nasıl gerçekleştiği ve buna bağlı olarak verilen tepkiler, toplumun ölümle ilgili inanç ve değerlerini yansıtır. Ölümün dilsel ve sembolik temsilleri, toplumsal ve kültürel bağlamın ölüm algısındaki rolünü açıkça ortaya koymaktadır. İyi ve kötü ölüm kavramları, ölümün bireysel ve toplumsal boyutlarını anlamak için önemli ipuçları sunar. Bu çalışma, sosyolojik ve halk bilimsel perspektiflerden hareketle, ölümün toplumsal kabulünü ve bu süreçteki ritüellerin önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ölüm, yaşamın kaçınılmaz bir sonu olarak, bireyler ve toplumlar üzerinde derin etkiler bırakmakta ve bu etkiler, ölüm ritüelleri ve yas tutma süreçlerinde açıkça görülmektedir.

Kaynakça

- Aça, M. (2019). Ölümle ilgili inanış ve uygulamalar. M. Aça (Ed.). *Halk bilimi el kitabı* (s. 346-439). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Açıkgöz, N. (2012). Mezar taşı metinlerinde ölüm. Emine Gürsoy Naskali (Ed.). *Defin kitabı* (s. 265-283). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Artun, E. (2015). *Türk halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Avcı, C. (1995). İzmir suikastı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, X (28), 89-103.
- Avcı, C. (2021). Öndüç hediye: Gaziantep’te yataküstü geleneği ve işlevleri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 1491-1505.
- Boratav, P. N. (2016). *100 soruda Türk folkloru*. Ankara: BilgeSu.
- Çetinkaya, S. G. (2020). Adnan Menderes’in siyasal karakteri ve 27 Mayıs. *Journal of Universal History Studies*, 3, 112-130.
- Daşdemir, S. (2011). *İstanbul Selimiye Cami haziresi*. YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=ABUiEdR0rUT-1CDg3w3lgg&no=0jQCB1zonDC64iD2YQdDOW>)
- Demirdal, M. B. (2018). Uluslararası insan hakları hukukunda ölüm cezasının kaldırılması ve Türkiye’deki süreç. *Politik Ekonomik Kuram*, 2 (1), 57-72.
- Düzen, C. (2017). Tanzimat dönemine karşı bir suikast teşebbüsü Kuleli Vak’ası. *Trakya University Journal of Social Science*, 19 (1), 107-128.

- Erdal Y. S. ve Altuntek, N. S. (2014). Bediüzzaman Mezarlığı'nda ölüm: Toplumsal/kültürel görünüm. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31(1), 71-100.
- Kellehear, A. (2012). *Ölümün toplumsal tarihi*. (Çev. Tuğçe Kılınç). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kellehear, A. (2007). *A social history of dying*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk halk bilimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu folklorunda ölüm*. Ankara: DTCF Yayınları.
- Özdamar, M. (1997). *İbrahim Hakkı Konyalı ve Konyalı Kütüphanesi yazmalar kataloğu*. İstanbul: Kırk Kandil Yayınları.
- Özgen, M. (2023). Anşa bacılılarda ruhun tebdil-i kıyafeti: tenasüh. Emine Gürsoy Naskali (Ed.). *Tebdil-i Kıyafet Kitabı* (s. 51-67). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Özgen, M. (2022). Anadolu halk kültüründe radyo. Emine Gürsoy Naskali (Ed.). *Radyo Kitabı* (s. 75-110). İstanbul: Kitabevi.
- Özgen, M. (2020). Tokat'ta tellal ve mezar. Emine Gürsoy Naskali (Ed.). *Müzayede Kitabı* (s. 121-150). İstanbul: Kitabevi.
- Özgen, M. (2005). Tokat'ta mezar taşları. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 225, 10-14.
- Sağır, A. (2014). *Ölüm sosyolojisi*. Ankara: Phoenix Yayınevi
- Samsakçı, M. (2017). Ölümüne açılan estetik kapı Türk mezar taşı edebiyatı. İstanbul: Kitabevi.
- Thomas, L. V. (1991). *Ölüm*. (Işın Gürbüz Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Topçu, İ. ve Topçu, S. A. (2017). Adnan Menderes'in yargılanması ve idamı. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 61, 59-80.
- Üçer, M. (2001). Beşik eşik keşik Sivas'ta ölümle ilgili inanışlar sözlü gelenek ve Sivas mezarlıkları. *Erdem*, 13 (39), 507-542.
- Van Gennep, A. (1981). *Les Rites de passage, Etude systematique des rites*. Paris: Editions A. et J. Picard.
- Yılmaz H. ve Çavuş, M. (2017). Toplumsal cinsiyet ve kadına son görev: kadın salâları. Hakan Yalap (Ed.). *1. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyum Bildiri Tam Metin Kitabı* (s. 318-323). Nevşehir.

Arşiv Kayıtları

İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi Arşivi (İHKK No: 1024).

İnternet Kaynakları

- URL-1: <https://www.kuranvemeali.com/bakara-suresi/155-ayeti-tefsiri>. (Erişim Tarihi: 12.05.2024)
- URL-2: T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı, 06.08.2017 tarih ve B.02.1.DİB.0.65.02-010.06.02-920 sayılı genelge <https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR> (Erişim Tarihi: 12.05.2024)
- URL-3: [https://sozluk.gov.tr/?ara=Allah iki iyilikten birini versin](https://sozluk.gov.tr/?ara=Allah%20iki%20iyilikten%20birini%20versin) (Erişim Tarihi: 12.05.2024)
- URL-4: <https://sorularlailslamiyet.com/allah-cok-cektirmesin-allah-iki-iyilikten-birini-versin-demek-dogru-mu> (Erişim Tarihi: 12.05.2024)
- URL-5: <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/depremde-yiten-canlarin-mezarlarindaki-esyalar-duygulandiriyor/2836876> (Erişim Tarihi: 12.05.2024)
- URL-6: <https://www.kendigezen.net/HD/149/Hostes-Rona-Altinay-Mezari> (Erişim Tarihi: 25.05.2024)
- URL-7: <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/A%27râf-suresi/988/34-ayet-tefsiri> (Erişim Tarihi: 12.05.2024)
- URL-8: <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Münâfikûn-suresi/5197/9-11-ayet-tefsiri> (Erişim Tarihi: 12.05.2024)

-
- URL-9: <https://www.islamveihsan.com/hz-mevlanaya-gore-olum.html> (Erişim Tarihi: 12.05.2024)
- URL-10: <https://www.hurriyetvefatilani.net/hurriyet-gazetesi-olum-ilanlari> (Erişim Tarihi: 25.05.2024)
- URL-11: <https://www.gazette.com.tr/Haber/turkiye/unlu-sunucu-metin-uca-hayatini-kaybetti-96628> (Erişim Tarihi: 25.05.2024)
- URL-12: <https://www.ulusal.com.tr/haber/8596027/tarik-akani-kaybettik>. (Erişim Tarihi: 25.05.2024)
- URL-13: <https://eksiup.com/p/mv405826abyk> (Erişim Tarihi: 25.05.2024)
- URL-14: <https://m.haber7.com/unlulerin-dunyasi/haber/2382532-harun-kolcak-hayatini-kaybetti>. (Erişim Tarihi: 25.05.2024)
- URL-15: <https://www.aa.com.tr/tr/6-subat-depremlerinin-birinci-yili/depremde-hayatini-kaybeden-cocuklarin-mezarlarina-oyuncak-ve-balon-birakildi/3128942> (Erişim Tarihi: 25.05.2024)
-

Ekler

Foto 1: Gazetelere verilen Ölüm İlanı Örnekleri (URL-10)

METİN UCA NEDEN ÖLDÜ?

Dilovası ilçesinde geçirdiği trafik kazasının ardından yoğun bakımda tedavisi devam eden **ünlü sunucu Metin Uca hayatını kaybetti**. Ünlü televizyon programcısı ve sunucu Metin Uca, geçtiğimiz günlerde **Kocaeli**'nin Dilovası ilçesinde geçirdiği kazanın ardından Kartal Lütfi Kırdar Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde tedavi altına alınmıştı. Yoğun bakımda tedavisi süren Uca saat 01.30 sıralarında hayatını kaybetti.

Tarık Akan'ı kaybettik

O Yeşilçam'da bazen bir jön, bazen evin şımarık çocuğu bazen de devrimci olarak sevenlerinin karşısına çıkan bir sanatçıydı. Toplumsal olaylara karşı barikatların en önünde saat tuff usta aktör Tarık Akan. Ve 66 yaşında hayata gözlerini yumdu. Tarık Akan, pazar günü Teşvikiye Camii'nde kılınacak cenaze namazının ardından Bakırköy'deki aile kabristanına defnedilecek

Reklam

Çok Okunular

Foto 2: "Sıcak Gelişme" veya "Flaş Haber" başlıklarıyla sunulan Basında çıkan Ünlülerin Ölüm Haberi Örnekler (URL - 11 /URL- 12)

Foto 3: Sıcak Gelişme” veya “Flaş Haber” başlıklarıyla sunulan Basında çıkan Ünlülerin Ölüm Haberi Örnekler (URL-13 / URL-14)

THY 18 Mayıs 1974'te gazetelere şu ilanı verdi:

3 Mart 1974'te Paris'te elim uçak kazası sonucunda hayatını kaybeden Fatma Rona Altınay'ın cenazesi 18 Mayıs 1974 Cumartesi Teşvikiye Camiinde kılınacak öğle namazını müteakip Aşiyân Mezarlığı'nda toprağa verilecektir.

Foto 4: Havacılık tarihinin en büyük kazasında hayatını kaybeden Hostes Rona Altınay'ın İstanbul Aşiyân mezarlığındaki, düşen uçak şeklinde yapılmış mezar taşı. (URL-6)

Foto 5: Trafik kazalarında hayatını kaybedenlerin mezar taşlarından Örnekler -Şanlıurfa Bediüzzaman Mezarlığı (Foto. Mutlu Özgen Arşivi)

Foto.6: Cinayete kurban gidenlerin mezar taşlarında yer alan tabanca figürü. Şanlıurfa Bediüzzaman Mezarlığı (Foto. Mutlu Özgen Arşivi)

Foto.7: Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesinde 6 Şubat Depreminin gerçekleştiği saat 04.17'nin işlendiği mezar taşı örneği (Foto. Mutlu Özgen Arşivi)

Foto.8: Üsküdar Büyük Selimiye Camii haziresindeki Amansız hastalığın pençesinden kurtulamayan H.1252 / M.1836 Muharrem ayında göçen Hayriye'nin mezar taşı. (Foto. Mutlu Özgen Arşivi)

Foto.9. Günümüzde Tokat Müzesinde Sergilenen, Sivas valisi Muammer Bey'in Genç yaşta Verem'den ölen eşi Faika Hanım'a Ait Mezar Taşı (Foto. Mutlu Özgen Arşivi)

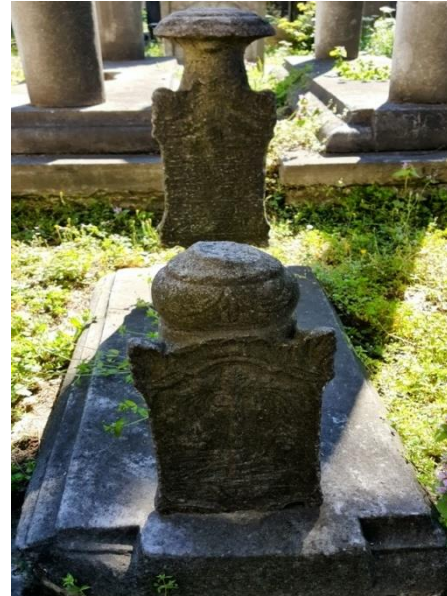
Foto.10: İstanbul Beylerbeyi'ndeki Küplüce Mezarlığı'nda Rus çocuk mezarı. (İHKKA:1024).

Foto 11: Deprem sonucunda vefat etmiş çocukların mezarlarına bırakılan eşyalar. (URL-15)

Foto.12. Üsküdar Büyük Selimiye cami haziresinde çocuk yaşta ölümü ile ailesini yasa boğan Malik Paşa'nın Torunu Mazlum Bey'e ait mezar taşı.
(Foto. Mutlu Özgen Arşivi)

Foto.13. Üsküdar Büyük Selimiye camisinin haziresinde çocuk yaşta ölümü ile ailesini yasa boğan Ahmed Nazif Efendi'nin Torunu Emine Hanım'a ait mezar taşı.
(Foto. Mutlu Özgen Arşivi)